

Intervjuji
Intervjuji

***Sivo Grmovšek
Spomini, pričevanja, tujstvo ...***

**NOMEN EST OMEN
EMIL HOFINGER ALI ERICH
THORWALD:
Danec, Nemec, Slovenec, Velenjčan**

V novi rubriki intervjujev bomo obujali spomine na osebno in kolektivno preteklost ter tudi sedanjost, kot so jo doživeli naši intervjujanci. Teme pogovorov bodo različne, narekovali jih bodo sogovorniki, nekatere pa bodo vnaprej določene. Pričeli bom s slednjimi.

Tema našega prvega intervjuja pod skupnim naslovom *Nomen est omen* je tujstvo. V njej bomo poskušali v pogovorih s Šalečani, ki niso slovenske narodnosti, obravnavati njihove osebne izkušnje z vidika tujstva. Odgovoriti bomo poskušali na vprašanje kaj je bilo tujstvo nekoč in kaj je danes, ali je to zgolj ena od številnih identitet ali pa je več kot to. Na osnovi osebnih izkušenj intervjuancev bomo med drugim preverjali uradno in že skoraj legendarno resnico o velenjskem sožitju multinarodnosti in multikulturalnosti.

Rubriko pričanja intervjuja z Emilom Hofingerjem, ki ima danske, nemške in slovenske korenine.

Tujstvo nekoč v Velenju ni bilo enako današnjemu ali polpreteklemu iz druge polovice 20. stoletja. Pred tem je namreč Velenje bilo manjši trg, ki je štel manj kot tisoč prebivalcev, in večina, če ne v prejšnjih kolenih pa vsaj v zadnjem, je imela prednike, ki so bili rojeni v Velenju. Danes ima večina Velenjčanov srednje in starejše generacije nevelenjske prednike iz ostalih delov Slovenije in nekdanje skupne države Jugoslavije ali pa iz drugih evropskih ali tudi neevropskih držav.

Kaj je pomenilo biti tujec v Velenju pred velikim gospodarskim bumom v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ki je povzročilo množično preseljevanje delovne sile v Velenje? Kaj je pomenilo tujstvo takrat in kaj pomeni danes? Ali je to le ena od številnih identitet? Kdaj se tujstvo na osebni ravni neha? Ali se sploh neha? Prav danes je kljub globalizaciji in zapovedani "korektnosti," na drugi strani pa populistični sovražnosti do tujcev, primerno glasno govoriti o razlikah med državljanstvom in narodno oz. etnično pripadnostjo.

Kje na lestvici, ki označuje "korektnost in nekorektnost," se kaže odnos do Neslovencev, ne le slovenskih staroselcev in nasploh Slovencev, ampak tudi institucij, državnega aparata in tega, kar imenujemo socialno in institucionalno okolje? Ali je že kar legendarno velenjsko sožitje multikulturalnosti in multinarodnosti uradna resnica, ki ustreza tudi temu, kar so Neslovenci izkusili na svoji koži?

Posredno ali neposredno se bomo poskušali prebiti do odgovorov na ta vprašanja v pogovorih s tistimi, ki nosijo na ramenih večjo ali manjšo težo tujstva.

Emil Hofinger, rojen leta 1942, je kot elektrotehnik vse do upokojitve delal v Premogovniku Velenje in ima razgiban izvor prednikov. Prtljaga njegovega rodu je ne le nevelenjska in neslovenska, ampak tudi nejugoslovanska. Mati je sicer slovenskega porekla, po očetovi strani pa je Nemec in Danec. Kolikor je lahko segel v preteklost, je ugotovil, da je iz začetka 19. stoletja njegov prednik Wilhelm Madsen iz Horsensa na Danskem. Po družinski tradiciji se je v Københavnu

Emil Hofinger

ukvarjal z draguljarstvom, pred prvo polovico 19. stoletja pa se mu je rodil sin Johann Thorwald, ki se je poročil z Nemko Agnes Wangenheim iz Berlina.

Iz Københavna sta se po sledih zlatokopov ob Dravi preselila v Avstrijo, kjer sta v bližini St. Paula kupila rudnik. Povila sta štiri otroke, eden od njih je bila Alma, ki se je poročila z Johannom Hofingerjem. Almo in Johanna, sogovornikova stara starša, je v začetku 20. stoletja pot v iskanju kruha pripeljala v Velenje. Johann je bil frizer in je iskal primeren kraj, kjer bi lahko odprl obrt. Velenje takrat ni imelo frizerja ali brivca, zato je bil Johann Hofinger dobrodošel, dobil je vso podporo velenjske skupnosti, med drugim tudi velenjskega graščaka.

Vaši predniki so bili pravzaprav dvojni tujci. Najprej so kot Danci prišli v Avstrijo, nato pa še v Slovenijo. Kako je v vašem družinskem spominu zapisano Velenje?

To se je zgodilo v času Avstro-Ogrske, ko sta Avstrija in Slovenija bili v isti državi. Moji predniki so že nekaj časa živel v St. Paulu in mojemu dedu in babici verjetno Velenje ni bilo tujina. Tukajšnja skupnost ju je dobro sprejela, in ko je stari oče na svojo vlogo za pridobitev pravice za izvajanje obrti prejel soglasje pristojnega državnega organa, je frizerski salon odprl na osrednjem trgu v Starem Velenju, v stavbi, kjer je danes Hiša mineralov. Tik za njo, pravzaprav ob njej, je s soprogo živel v manjši starejši družinski hiši, v kateri se jima je od leta 1903 dalje v nekajletnem zamiku rodilo šest otrok. Torej po pripovedovanju sklepam, da so se v Velenju uspešno udomačili in da jih je Velenje sprejelo. Ne nazadnje o tem priča dejstvo, da je babica, čeprav evangeličanka, pela v katoliškem cerkvenem zboru. Sicer pa so vsi tudi v novem katoliškem okolju ohranili svojo vero, izvajali so evangeličanske obrede in se držali njihovih postav.

V ospredju je hiša, kjer je živela družina Hofinger. Za njo je današnja hiša mineralov, v kateri je imel Emilov stari oče frizerski salon

Kako so živeli stari starši?

Zaslužek od *frizeraja* ni bil obilen, ne nazadnje je bilo treba poskrbeti za številno družino, zato so živeli izjemno skromno. Bili so zelo varčni, če se je le dalo, so si hrano sami pridelali. Eno njivo so imeli na Selah, drugo v bližini

Fišerjeve kapele v Velenju, opravljali pa so tudi priložnostna dela na bližnjih kmetijah. Sicer pa so se kot evangeličani držali verskih postav, ki so zapovedovale skromnost.

Velenje je takrat bilo majhno, vsi so se med seboj poznali in tudi družili, pri čemer moji predniki niso delali razlik in niso gledali na narodno pripadnost. Torej se niso družili le z Nemci ali pa kakorkoli izpostavljali svojo nemškost. Niso pa se sramovali svojih nemških korenin in jih niso skrivali. Gustav Šilih je nekje zapisal, da je v Velenju živel brivec, ki je ponemčeval, seveda je mislil na mojega starega očeta. S tem se ne strinjam, v družini so bili le dvojezični. Doma so govorili nemško, sicer pa so moji strici in tete v Velenju hodili v slovensko šolo in so odlično govorili slovensko.

*Emil
Hofinger v
materinem
naročju, za
njima je oče.*

O družinski zavezanosti velenjski skupnosti veliko pove odziv starega očeta na poziv, naj velenjske družine pozimi zaradi visokega snega začasno sprejmejo na svoje domove šolarje iz okolice. Nekateri premožnejši so ponudili zavetje po enemu otroku, le moj dedek je bil kljub polni hiši svojih otrok in skromnim prihodkom pripravljen sprejeti tri šolarje.

Kaj pa vaši strici in tete, kako so se oni znašli v državi, ki ni bila več Avstro-Ogrska, temveč Jugoslavija.

Oni se s tem niso obremenjevali; saj so bili še otroci. Ko so odrasli, je bilo treba od hiše s trebuhom za kruhom. Moj oče Franz in njegov brat Alfonz sta se odločila, da bosta sledila poklicni poti starega očeta. Oče je šel v uk v Sunjo pri Sisku k frizerju Stjepanu Brozu, stricu Josipa Broza Tita. Z mojim očetom je ravnal zelo dobro in ga je ščitil pred mojstrovo ženo, ki je želela vajence kot sužnje izkoristiti za hišna dela. Ko se je izučil, je odprl frizerski salon v Žalcu. Vendar je posel prekinila vojna in oče je bil mobiliziran v nemško vojsko.

Najprej je bil namenjen v Rommelov Afriški korpus. Bil je že na Siciliji v poletni uniformi, tik pred vkrcanjem na ladjo za Afriko pa so ga premestili v Bosno, kjer je ostal vse do umika nemške vojske. Vmes je bil nekajkrat na dopustu, nazadnje leta 1944, ko sta z mamo ugotovila, da ima še največ možnosti ohraniti živo glavo, če do konca ostane v nemški vojski. Razmišljal je sicer o tem, da bi dezertiral, vendar je bil prepričan, da bi ga kot pripadnika nemške narodnosti in nemškega vojaka partizani likvidirali. Nazadnje se je pokazalo, da se je pravilno odločil, ko se je z nemško vojsko skozi Gorenjsko umaknil v Avstrijo.

Ali so drugi člani velenjske družine Hofinger ostali v domačem kraju?

Stari oče je imel med vojno odprt *frizeraj*; slišal sem različne zgodbe o tem, da naj bi bril tudi partizane. Kolikor vem, je tudi med vojno ostal nevtralen.

*Emilov ded
in velenjski
frizer Johann
Hofinger.*

Kljub temu ga je tik pred koncem vojne, bilo je zadnje dni aprila ali prve dni maja, obiskal partizanski kurir z ukazom, naj se v dveh urah izseli čez mejo. Sporočilo ga je popolnoma zbegalo, blodil je po hiši in ni bil sposoben izbrati najbolj nujnih stvari za selitev. O tem, kako je bil zmeden, kaže dejstvo, da ni vzel niti električnega aparata za striženje, ki mu ga je v Ameriki kupil brat. Bil je prvi frizer daleč naokoli, ki je imel ta takrat zelo dragoceni aparat.

Povsem drugačna je zgodba njegove sestre Hilde, ki je med okupacijo delala na velenjski občini in se je torej opredelila kot pristašinja okupatorskega režima. Zadolžena je bila za živilske karte, in kot je pripovedovala, je vse do zadnjih dni sistem preskrbe deloval. Bila je torej kompromitirana, kot sodelavka okupatorja najbrž ne bi dobro končala po vojni,

zato se je pred koncem vojne s petmesečno hčerko v otroškem vozičku peš odpravila čez mejo.

Velenjska veja vaše družine je torej razpadla.

Pravzaprav se jih je večina najprej zbrala v avstrijskem St. Paulu, kjer so živeli sorodniki, le dve teti sta ostali v Jugoslaviji. Očeta so z nemškimi enotami v Celovcu ujeli zavezniki, vendar mu ni bilo hudega, kajti za Angleže je delal kot tolmač za ustaške ujetnike in se je lahko svobodno gibal. Po koncu ujetništva sta z bratom za preživetje najprej švercala cigarete in konzerve, nato je Alfonz odprl frizerski salon v St. Paulu, moj oče pa v Moosburgu ob Vrbskem jezeru, nedaleč od Celovca. Z njim sta živela tudi njegova starša in teta Hilda s hčerko in tako je ta kraj postal zatočišče in občasno zbirališče rodbine Hofinger.

Po medvojni mobilizaciji očeta se je mama najprej preselila v Velenje k njegovim staršem, nato pa k svoji materi v Škale. Po vojni se je zaposlila v bolnišnici Topolšica, nato je nekaj časa kot medicinska sestra delala v rudniški bolnici v Pesju, končala pa je kot laborantka v velenjskem zdravstvenem domu.

Ločeno življenje mame in očeta je terjalo svoj davek. Mati je spoznala novega partnerja, dobil sem polsestri in leta 1954 se je tudi uradno ločila od očeta.

Ali je vaše nemško poreklo in priimek tudi kako drugače vplivalo na vaše življenje?

Ko sem se leta 1942 rodil, so me na žalski občini po nacističnem obredu krstili za Thorwalda Ericha, torej kot nemškega otroka. To je bilo nekaj čisto drugega kot cerkveni krst.

Že zelo zgodaj me je zaznamoval moj nemški priimek, zaradi njega me denimo mati ni upala prijaviti na počitniško kolonijo na morju. Po vojni sem kot otrok nekaj časa živel pri babici po materini strani, ki je dejala, da v hiši ne bo imela

pogana, in so me pri štirih letih starosti z imenom Emil krstili v škalski cerkvi. Krstno ime Emil je z mojim priimkom Hofinger postalo tudi uradno in sem ga imel v vseh dokumentih.

Sicer pa me je samo okolje sililo k zadržanosti zaradi mojega nemškega porekla. Razumljivo je, da je bila neposredno po vojni protinemška drža še bolj očitna. To se je kazalo v šoli v odnosu učiteljev in sošolcev, tudi zunaj šole, najpogosteje kot drobne zlonamerne pripombe o mojem poreklu, nemškem imenu ipd. Zaradi tega sem se umaknil vase, v družbo se nisem vključeval neobremenjeno in spontano. Vendar to ni bilo tako očitno in izstopajoče. Ko se ozrem na svoje preteklo življenje, vidim, da sem bil aktiven na različnih področjih, od glasbe do športa. Tudi sprejemali so me, pri čemer pa sem bil vedno nekje v sivem povprečju.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so v državno upravo uvedli računalnike, so hoteli imeti moje pravo ime iz rojstnega lista. V žalski občini sem dobil potrdilo, da sem Erich Thorwald Hofinger. Takrat sem moral zamenjati dokumente in sem se odločil, da bom ime in priimek poslovenil v Eriha Torvalda. Želel sem si olajšati življenje, kajti izvirna nemška verzija mojega imena in priimka bi mi v tistih časih še povzročala sitnosti. Vendar sem s tem svoje izvirno ime popačil, kar še danes obžalujem.

Kaj pa vaša druga identiteta? Vseskozi živite v Velenju: ali vam je pomembno biti Velenjčan ali celo Starove-lenjčan?

Čutim močno pripadnost Velenju, ki je rasla tudi z mojim navdušenim sodelovanjem pri izgradnji novega mesta.

Takrat sem bil še otrok, živeli smo v »Perkhuausu«, to je bila stavba v bližini današnjih objektov Konjeniškega kluba pri Škalskem jezeru. S prijateljema smo se radovedno smukali okoli tabora delovne brigade, ki je bil v šotorih nad jezerom. Nekoč smo zbrali pogum in vprašali komandanta, če se lahko pridružimo brigadirjem. Za prijatelja je dejal, da bosta že zmogla voziti samokolnico, zame pa je rekel, da sem

preveč slaboten. Ulile so se mi solze, končno se je omehčal in tako sem postal brigadir. Zgodaj zjutraj so pričeli delati, najina naloga s prijateljem pa je bila, da sva za brigadirje pripravila malico: na kruh sva mazala marmelado, zraven pa pripravila za vsakega brigadirja še kos ameriškega sira. Vse skupaj sva naložila v košare in odnesla na gradbišče. Nato so me uporabili pri podajanju zidakov, za fizično težja dela pa sem bil preslaboten.

Ko so gradili kinodvorano, sem bil premajhen in sem bil le opazovalec, sodeloval pa sem že pri izgradnji letnega kina pri jezeru in potem je bilo udarniško delo čedalje bolj prepleteno z mojim življenjem. Namesto telovadbe smo gradili šolsko dvorišče, nato skakalnice, dela ni nikoli zmanjkalo.

Z intenzivno izgradnjo Velenja v drugi polovici petdesetih let prejšnjega stoletja je povezana tudi moja poklicna pot. Bilo je veliko povpraševanje po tišlerjih, šlosarjih, varilcih, vodovodarjih, električarjih in v osnovni šoli so marsikomu spregledali slab učni uspeh, če se je odločil za katerega od teh iskanih poklicev.

Tudi v mojih učnih letih smo vajenci delali udarniško, od inštalacij v kulturnem domu, Delavskem klubu in drugih objektih.

Vse te izkušnje, ko pomemben del svojega življenja nameniš prostovoljnemu delu, utrjujejo pripadnost skupnosti in Velenju. Tudi zato sem bil in bom ostal Velenjčan z vsem srcem.